

Rodna Gruda

Čipke - simbol povezovanja

Lace – Symbol of Connection

Objavljeno dne/Published on: 03.04.2014
 Avtor članka/Article Author: Edita Žugelj

Slovenske članice Mednarodne organizacije za klekljano in šivano čipko OIDFA so pred dvema letoma na Svetovnem čipkarskem kongresu v Franciji s slovenskimi cvetlicami v čipkah prejele priznanje za najlepši nacionalni razstavni prostor. Julija letos naše čipkarice potujejo na kongres v Adelajdo, v Avstralijo.

Two years ago, Slovenian members of the International Bobbin and Needle Lace Organization OIDFA received an award for the best national exhibition area at the World OIDFA Lace Congress held in France. This year, our lacemakers are travelling to a congress held in Adelaide, Australia.

Afrodita Hlebar Kljun (foto: osebni arhiv)

O čipkarstvu nekoč in danes sem se pogovarjala z Afrodito Hebar Kljun, članico upravnega odbora Mednarodne organizacije za klekljano in šivano čipko OIDFA in predsednico organizacijskega odbora 17. Svetovnega čipkarskega kongresa, ki bo junija 2016 v Ljubljani. Afrodita je po poklicu oblikovalka in za čipke riše vzorce – za svoja prva, ki ju je narisala po navdihujočem ogledu čipk v idrijskem muzeju, je na mednarodnem festivalu čipk v Italiji dobila celo srebrno priznanje. To jo je dodatno spodbudilo k ustvarjanju na področju čipkarstva, naučila se je tudi osnov klekljanja, zadnja leta pa veliko deluje na organizacijskem področju. Dolga leta je bila predsednica Združenja slovenskih klekljaric, urednica Čipkarskega biltena, zadnja leta pa je predstavnica Slovenije v organizaciji OIDFA.

Pred dvema letoma ste slovenske čipkarice v Franciji prejele pomembno priznanje za svoj razstavni prostor in čipke na njem. Od kod ideja, da naše cvetlice upodobite v čipkah?

Ko smo se pripravljale na razstavo, smo želele narediti nekaj, s čimer bi izstopale. Naša članica Simona Strgulc Krajšek, docentka na katedri za botaniko na biotehniški fakulteti, je predlagala slovenske rastline in ideja nam je bila zelo všeč, saj imamo ženske običajno rade rože. Ker je cvetlični motiv v čipkarstvu precej pogost, smo na začetku naivno menile, da bomo našle kar vse vzorce za rastline, ki smo jih želele predstaviti, pa se je izkazalo, da so bili v glavnem fantazijski. Zato smo organizirale delavnico, na kateri so klekljarice izrisale vzorce za čipke. Simona Strgulc Krajšek je pred tem aktivirala člane Botaničnega društva Slovenije, ki so nam iz svojega bogatega arhiva posredovali najlepše fotografije rastlin in njihove opise. Na podlagi tega je nastala zelo lepa in bogata razstava čipk, ki po eni strani govori o rokodelskem mojstrstvu, po drugi pa predstavlja bogastvo rastlinstva v Sloveniji. Razstava je bila na 15. svetovnem čipkarskem kongresu junija 2012 v Franciji zelo lepo sprejeta, izbrali so jo za najlepši razstavni prostor kongresa.

Čipkarski kongresi so vsaki dve leti, letošnjega julija boste predstavnice slovenskih čipkaric odpotovale v Avstralijo – kaj pripravljate za razstavo v Adelaidi?

Pripravljamo nekoliko bolj strokovno razstavo, ker bo čez dobri dve leti svetovni čipkarski kongres v Ljubljani. Leta 2016 bomo v slovenski prestolnici gostili svetovni čipkarski kongres in generalno skupščino Mednarodne organizacije za klekljano in šivano čipko. Ker je kongres v Adelaidi priložnost, da povabimo in pritegnemo čim več čipkarskih strokovnjakov in ljubiteljev, da pridejo na kongres v Ljubljano, bomo z razstavo pokazali, kaj vse v Sloveniji premoremo na tem področju. Skušali bomo prikazati tehnike in elemente klekljanja, ki jih uporabljamo

pri nas – tako z vajenicami kot vzorci, ki jih bomo dopolnile z opisi, slikovnim gradivom, fotografijami, starimi vzorci ipd.

Ste se morda povezali tudi s slovenskimi društvi v Avstraliji?

Da, navezali smo že stike s slovenskim klubom v Adelaidi, v katerem deluje tudi pevski zbor. Z mednarodno čipkarsko organizacijo smo se tako dogovorili, da bo zbor nastopil na zaključni slovesnosti kongresa, ko bodo organizatorji v Adelaidi predali prapor organizatorjem naslednjega kongresa v Ljubljani. Tako tudi simbolično ustvarjamo povezavo med Avstralijo in Slovenijo, pa tudi člani pevskega zbora so tako Slovenci kot Avstralci.

Leta 2016 bo pa ves »čipkarski svet« prišel v Slovenijo...

Leta 2016 bo Ljubljana dejansko čipkarsko središče sveta. Pričakujemo udeležence iz več kot 37 držav, v OIDFI je sicer več kot 50 držav, a vse nimajo svojih predstavnikov v organizaciji. Marsikdo, ki zaradi velikih stroškov letos ne bo mogel v Avstralijo, bo čez dve leti prišel v Slovenijo. Pričakujemo okrog tisoč registriranih udeležencev (v Franciji jih je bilo približno 800) in deset tisoč dnevnih obiskovalcev. Po vsej verjetnosti bo čipkarski kongres leta 2016 največji v Sloveniji.

Pri nas je najbolj znana čipka idrijska, vi pa ste med svojim raziskovanjem slovenskega čipkarstva ugotovili, da se je začelo v Ljubljani, kajne?

Idrijska čipka je res najbolj znana in prepoznavna, najstarejši pisni viri pa govorijo o čipkarstvu v Ljubljani. Tako so se vse plemiške hčere, ki so kaj dale nase, učile klekljati, kar pomeni, da je bila to običajna dejavnost višjih slojev. O klekljarstvu v Ljubljani piše tudi Janez Vajkard Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske, in sicer, da so tu izdelovali nizozemske in beneške čipke, ki so jih kramarji raznašali po svetu. Tudi prvo čipkarsko šolo so ustanovili v Ljubljani leta 1763; lani smo 250-letnico šole obeležili z razstavo v Mestnem muzeju. Od leta 1888 do II. svetovne vojne je v Ljubljani delovala Strokovna šola za umetno vezenje in šivanje čipk, ki je kasneje odprla tudi oddelek za klekljanje čipk. Tu so se, v glavnem dekleta, izobraževala na srednješolski ravni in, med drugim, dobila tudi zelo široko umetniško znanje iz risanja vzorcev, saj so jim predavali takratni priznani slovenski likovni umetniki. Imela so tudi predavanja iz likovne teorije, umetnostne zgodovine, študijskega risanja, risanja po modelu ... skratka, ta šola je bila na zelo visoki ravni, ne samo v obrtniškem, ampak tudi ustvarjalnem smislu. Po II. svetovni vojni je to tradicijo nadaljevala Srednja šola za domačo in umetno obrt, ki je imela tudi oddelek za čipkarstvo, a so ga, žal, leta 1963 ukinili. Nekatere diplomantke te šole živijo še danes, žal že pokojna pa je nekdanja odlična risarka vzorcev Vida Kejžar. Idealno je, če oseba, ki riše vzorce, obvlada tudi izdelavo čipk, ni pa nujno. Tako je znano, da je predloge za vzorce risal tudi Maksim Gaspari, risarke vzorcev pa so jih pretvorile v predloge za klekljarice.

Danes vlada na tem področju velika praznina, srečujemo se s pomanjkanjem kvalitetnih vzorcev za čipke in smo priča poplavi folklorističnih, likovno neustreznih rešitev.

Kakšna je pa razlika med klekljano in šivano čipko?

Slovenci v glavnem poznamo klekljano čipko, za izdelavo katere potrebujemo blazino za klekljanje, kleklje, bucike, nit in vzorec, po katerem klekljamo. V Sloveniji za tradicionalne tehnike potrebujemo najmanj šest parov, torej 12 klekljev, omejitve navzgor pa ni – lahko jih je tudi nekaj deset ali celo sto parov. Pri nas delamo t.i. tračno čipko, za katero ne potrebujemo veliko klekljev, v tujini pa delajo čipko po vsej širini hkrati. Tam lahko vidimo tudi po več sto klekljev, ki pa so, tako kot npr. v Belgiji, majhni in drobni.

Šivano čipko delajo na podoben način, ravno tako z blazino, na kateri je vzorec, nitko in iglo. Čipkarica na vzorec naredi mrežo, na katero šiva čipkarske elemente. Čipkaricam, ki čipke klekljajo, rečemo klekljarice, tistim, ki jo šivajo, pa čipkarice, a nič ni narobe, če vse poimenujemo tako.

Kako razširjene so čipke po svetu?

Precej. Klekljajo v obeh Amerikah, v Evropi, nekaj malega v Afriki, v Avstralijo so čipkarstvo zanesli priseljenci iz evropskih držav, zato tam v glavnem najdete belgijske in angleške, pa tudi slovenske čipke (vem za naše klekljarice v Melbournu). To znanje se zadnja desetletja širi po vsem svetu; leta 2010 je bil svetovni čipkarski

kongres na Japonskem, kjer to ni tradicionalna obrt, ampak so jo tja prinesli iz Evrope. Zdaj tudi tam klekljajo in šivajo čipke.

Kakšen pomen pa imajo danes čipke za Slovence, jih še znamo ceniti?

Vsekakor jih zelo občudujemo. Eden mojih prijateljev pravi, da ženske občudujemo čipke, moški pa čipke na ženskah. Na razstave pridejo v glavnem ženske, a tudi redkejši moški spremljevalci so na koncu navdušeni nad čipkami, še posebej jih zanima tehnični vidik izdelave.

Kako znamo čipkarstvo ceniti, ko gre za plačilo čipkaric, je pa druga stvar. Vso zgodovino so bile izjemno slabo plačane in tudi danes ni nič drugače, na žalost. Za enostavnejše tehnike klekljarice dobijo slab evro na uro, za bolj zahtevne dva. Če to primerjamo z likanjem in pospravljanjem, za katerega v Ljubljani dobiš od osem do deset evrov na uro, in če pomislimo, kakšno znanje je potrebno za eno in drugo, je plačilo čipkaric prav sramotno. S tega stališča sem včasih prav jezna na naše voditelje, ki se zelo radi pohvalijo z izdelki naših klekljarskih mojstric, za njihov status in položaj pa slabo poskrbijo. Težave imajo s pridobivanjem dovoljenj in olajšav, želele bi si več posluha za tako prefinjeno in delikatno dejavnost. S čipkarstvom se danes niti približno ne da preživeti, zato mladi nimajo nobene motivacije, da bi se s tem ukvarjali. Čipka je čedalje redkeje prodajno blago, pa tudi razlogi ljudi, ki se začnejo ukvarjati z izdelavo čipk, postajajo drugačni. Struktura čipkaric se spreminja. Še v 70-ih letih prejšnjega stoletja so se s čipkarstvom ukvarjale ženske, ki so tako zaslužile dodaten denar za izboljšanje družinskega proračuna, danes pa ženske v glavnem klekljajo iz veselja – da z lastnimi rokami ustvarijo nekaj lepega ali nekaj, kar potem podarijo. Izdelovanje čipk postaja tudi način ustvarjalnega izražanja, a ker je Slovenija majhen trg, je to lahko spet samo dopolnilna dejavnost.

Menite, da obstaja nevarnost, da bi lahko ta pomemben del naše kulturne dediščine izumrl?

Ne, to ne. V Idriji, Železnikih in Žireh imamo čipkarske šole, ki jih obiskuje kar veliko število mladih, tudi v nekaterih osnovnih šolah klekljanje poučujejo kot izbirni predmet. Interes za čipke je precejšen, motiv pa ni ekonomski, ampak bolj vračanje k ročnemu delu. Klekljanje je lahko zelo fina, meditativna dejavnost, ob kateri se ženske sprostijo, se pogovarjajo, če delajo v skupini, za mnoge je klekljanje celo terapija. Če klekljaš sam, pa je to zaradi načina dela, zvokov, ki jih proizvajajo kleklji in med delom celo masirajo dlani klekljarice, meditativna dejavnost. Mislim, da je to razlog, da ženske še naprej klekljajo. Denar pri tem že zdavnaj ni več dejavnik; če bi bilo tako, v Sloveniji ne bi nihče več klekljal. Zanimivo je tudi, da je med članicami OIDFA v Sloveniji vedno več žensk z višjo izobrazbo, ki pripovedujejo, da so veseli trenutkov, ko klekljajo, saj so samo njihovi, pa še nekaj lepega ustvarijo.

